

LÊN YÊN TỬ

Chúng tôi "đổ bộ" xuống bãi đỗ xe Yên Tử trong nắng hè gay gắt. Không khí hầm hập, oi bức hắt lên từ sân bê-tông rộng hàng trăm mét vuông. Phía xa, vùng non thiêng thăm thẳm một màu xanh đại ngàn quyến rũ. Rừng núi Yên Tử sau mùa lễ hội lại trở về với sự tĩnh mịch. Chỉ có tiếng chim hót, suối chảy và những âm thanh gió lùa rì rào qua rừng trúc, hàng tùng cổ thụ. Đã từng lên thăm nơi đây, nhưng nhiều người trong đoàn chúng tôi không khỏi ngỡ ngàng. Sau khi dự án "Quy hoạch tổng thể, đầu tư, bảo tồn, tôn tạo và phát huy khu di tích văn hóa - lịch sử Yên Tử" có số vốn đầu tư 65 tỷ đồng, được phê duyệt và thực hiện, quả thật Yên Tử đang "thay da, đổi thịt" mỗi ngày.

Nét mới trên khu di tích danh thắng

Chùa Suối Tắm rồi chùa Cầm Thực, chùa Lân lần lượt lướt qua trong mắt chúng tôi khi chiếc xe ô-tô chở đoàn phóng nhanh trên con đường bê-tông phẳng lý dài gần 14 km nối từ Đốc Đỏ vào chân chùa Giải Oan. Con đường này vừa hoàn thành trong năm 2000 với kinh phí hơn mười tỷ đồng và là một trong những nét mới về cơ sở hạ tầng của Yên Tử. Không còn phơi dầm mình chịu những cú xóc nảy người khi gặp ổ trâu, ổ gà trên đường, chúng tôi đắm mình thưởng ngoạn cảnh sắc hai bên đường.

Phía dưới kia trong thung sâu, dòng suối trong veo lượn lờ qua các ghềnh đá thỉnh thoảng lại ào ào đổ ra cắt đường thành từng đoạn. Trước đây, những đoạn này chỉ là các đập tràn tạm bợ thì hiện nay đang dần dần được thay thế bởi các cầu cống kiên cố, chấm dứt cảnh xe ô-tô lắc lư khi qua suối.

Bỏ lại bên xe sau lưng, chúng tôi bắt đầu hành trình thăm viếng từ suối Giải Oan. Đây có lẽ cũng là điểm đầu của chặng đường mà cách đây hơn 700 năm từng in dấu chân vị vua Trần Nhân Tông, người đã rời ngai vàng, bỏ ngọc cùng mọi sự cám dỗ nơi cung điện để lên chốn non xanh, thâm sơn cùng cốc mặc áo vải, đi hài cỏ, tu hành đắc đạo, sáng lập thiền phái Trúc lâm, dòng thiền nhập thế, mang đậm bản sắc văn hóa Việt Nam. Ở suối Giải Oan, cuối năm 2000, thị xã Uông Bí và Ban quản lý di tích Yên Tử đầu tư hơn 700 triệu đồng xây một cây cầu đá bắc ngang. Cầu rộng hơn 2 m, dài 10 m, làm bằng chất liệu đá xanh, có kiến trúc hài hòa với khung cảnh thiên nhiên chung quanh, không cầu kỳ bay lượn nhưng toát lên vẻ đẹp cổ kính, vững chãi. Có thể nói, cầu đá Giải Oan là điểm nhấn kiến trúc mới mẻ đầy ấn tượng trong kế hoạch trùng tu, tôn tạo toàn bộ khu quần thể di tích Yên Tử. Qua cầu mọi người lần bước theo từng bậc đá lên chùa Giải Oan. Ngôi chùa cũng vừa mới xây lại nhỏ bé, khiêm nhường dưới tán lá rừng che rợp, cửa nhìn xuống lòng suối Giải Oan.

Men theo sườn núi phía tây, đi trên con đường xếp đá quanh co, lên chùa Hoa Yên. Hiện nay, tuyến đường dài 1.080 m này được kè lại bằng đá, mở rộng khoảng 2m với 3.000 bậc đá, tạo thuận lợi cho khách hành hương đi lại. Ban quản lý di tích còn cho cắm nhiều biển báo chỉ dẫn dọc đường và thành lập một đội quân lý môi trường 20 người chuyên thu gom, xử lý rác thải. Cứ mỗi đoạn đường lại có một người. Anh Bảy, một nhân viên của ban, tâm sự với chúng tôi : "Vất vả lắm, vào hội có ngày cao điểm, lượng khách đạt tới 20 nghìn lượt người. Rác nhiều, anh em phải làm việc cật lực, đi lại lên tục trên các đoạn đường dốc đứng mà lương thì không phải nhiều nhận gì, kể cả tiền bồi dưỡng trực trên núi cũng chỉ trung bình gần 500 nghìn đồng/tháng. Chúng tôi làm việc, gắn bó với Yên Tử chủ yếu xuất phát từ cái tâm là chính". Lên chùa Hoa Yên, đẹp nhất là đường Tùng, hai bên là hai làng tùng cổ thụ tương truyền được trồng từ khi vua Trần Nhân Tông lên tu hành trên Yên Tử. Mặc cho sự dập vùi của thiên nhiên, thời gian, cây tùng vẫn vươn cao, khỏe khoắn, rễ bám chắc vách núi, tán lá mềm mại, xanh thắm tỏa rộng đầy vẻ phong trần, phóng khoáng. Tùng Yên Tử hiện còn 210 cây với ba loại chính là thanh tùng, thủy tùng và xích tùng. Trên mặt đường, rễ tùng trôi lên, đan xoắn lấy nhau, tạo thành bậc đi. Theo anh Trần Trương, trưởng Ban quản lý di tích, do lượng người đi lại quá tải gây ảnh hưởng xấu đến sự sinh tồn của cây tùng, ban đã làm một con đường tránh song song, cách đường tùng 30m, dài 200 m và xếp lại bậc đi, đắp thêm đất lên các bộ rễ tùng.

Trên đường đi, thỉnh thoảng chúng tôi gặp vài nhóm người gánh gạch, xi-măng, cát để trùng tu, xây lại chùa Vân Tiêu. Chùa nằm ở độ cao hơn 700 m, phía trên chùa Hoa Yên, được khởi công xây dựng ngày 4-2001 từ nguồn vốn do Trung tâm UNESCO nghiên cứu ứng dụng Phật học Việt Nam vận động đóng góp. Cũng trong năm nay, nếu không có gì thay đổi, chùa Hoa Yên sẽ được xây mới hoàn toàn thay cho chùa cũ xây từ 30 năm trước. Theo thiết kế tổng thể quy hoạch do Bộ Văn hóa - Thông tin đã duyệt, toàn bộ kiến trúc ở chùa Hoa Yên được dọn sạch. Trên mặt bằng cũ sẽ mọc lên ngôi chùa mới kiến trúc Việt Nam thời Trần - Lê, chung quanh có nhà ngang, dãy dọc phục vụ việc hành lễ, nơi ở của sư trụ trì và tăng ni...

Một công trình hiện đang được thi công là hệ thống cáp treo phục vụ khách tham quan Yên Tử. Công trình dự kiến thu hút 40 tỷ đồng đầu tư. Sau khi đi vào sử dụng, đường cáp treo dài 1,5 km này đưa đón khách từ chân Yên Tử lên chùa Hoa Yên. Anh Trương nói : "Chúng tôi sẽ tổ chức lại việc điều hành sao cho khoa học, quy củ hơn để đón trước lượng khách tăng vọt khi hệ thống cáp treo hoàn thành. Trước đó, chúng tôi có ý kiến với phía thi công để đường cáp treo nằm khuất sau rừng, không gây ảnh hưởng môi trường, cảnh quan. Tuy vậy, vẫn lo lắng". Mới qua mùa lễ hội bận rộn, nhưng công việc bộn bề đối với những người được giao trách nhiệm quản lý Yên Tử. Khách đến đây khá hài lòng trước bộ mặt có phần khang trang hơn của khu di tích. Yên Tử đang chuyển mình với rất nhiều dự án xây dựng, bảo

tồn và tôn tạo.

Đoạn đường cuối cùng khi lên chùa Đồng là đoạn khó đi nhất bởi các vách đá trơn trượt và mây mù. Cuối cùng thì đoàn chúng tôi đã đặt chân lên được đỉnh núi chôn vùi cao 1.068 mét trong cơn mưa mờ mịt đất trời. Chúng tôi chui vào căn lán nhỏ của Ban Quản lý di tích ngồi nghe mưa rơi, tiếng gió hú và chuông chùa thỉnh ngân vang, kết thúc cuộc hành trình về chốn đất tổ Trúc Lâm...

Yên Tử ngày càng đẹp hơn

Theo sử liệu thì vùng non thiêng Yên Tử thời Trần có một hệ thống 800 chùa chiền lớn, nhỏ với 15 nghìn chúng tăng độ trì suốt một dải đồng bắc. Trải qua hơn 700 năm biến thiên, những di tích kiến trúc đó hiện không tồn tại nữa hoặc nếu còn thì cũng qua trùng tu nhiều lần. Bên cạnh đó, cảnh quan Yên Tử chịu tác động không nhỏ của con người như nạn phá rừng, khai thác than. Trong mười năm trở lại đây, việc giữ gìn, bảo tồn, tôn tạo mới thật sự đi vào nền nếp với 70 hạng mục công trình được triển khai xây dựng từ nguồn vốn ngân sách tập trung, ngân sách địa phương, nguồn thu Yên Tử và tiền công đức của khách thập phương. Năm năm qua, 2.026 ha rừng đặc dụng bao quanh Yên Tử được bảo vệ nghiêm ngặt, cơ bản chấm dứt được nạn khai thác than. Tuy nhiên, mặc dù có quyết định của chính phủ, của tỉnh, một số đơn vị như mỏ than 91, hầm lò 243 của mỏ Nam Mẫu, nằm trong khu vực bảo vệ của Yên Tử vẫn dây dưa kéo dài, chưa chịu chấm dứt hoạt động. Đây là vấn đề mà từ nay đến hết năm, tỉnh Quảng Ninh sẽ giải quyết dứt điểm.

Nhìn chung, công tác bảo vệ, trùng tu di tích ở Yên Tử đã làm được nhiều việc, nhưng cũng có thêm các vấn đề nảy sinh cần giải quyết để hạn chế tác động tiêu cực như công tác tổ chức, quản lý lễ hội trong điều kiện hội xuân du khách đông hàng chục nghìn người, khi hệ thống cáp treo được hoàn thành, vấn đề xử lý môi trường, bảo vệ cảnh quan, .v.v. đặc biệt là việc tôn tạo các di tích văn hóa vật thể. Một kiến trúc sư tham gia dự án Yên Tử nhận xét : "Để Yên Tử ngày một đẹp hơn không có nghĩa là đánh mất truyền thống, chắt vá kỹ thuật, không dựa trên kết luận khoa học về mặt lịch sử và kiến trúc hoặc tân thời hóa các công trình, gây mất mỹ quan khu vực mà cố gắng tam quan vào khu di tích là một thí dụ". Theo chúng tôi được biết, các nhà khảo cổ, lịch sử học đã khảo sát và tìm được khá nhiều hiện vật giúp xác định ranh vị trí và hình dung phần nào về chùa tháp Yên Tử qua các thời kỳ Trần, Lê, Nguyễn. Chính từ các cứ liệu thông tin khảo cổ trên, nên chăng cần tổ chức một cuộc điều tra tổng thể các giá trị văn hóa Yên Tử làm cơ sở cho công việc thiết kế trước khi phục dựng các công trình kiến trúc cổ.

Trong tham luận ở hội thảo "Trần Nhân Tông và di sản văn hóa Yên Tử" , kiến trúc sư Nguyễn Trực Luyện, Chủ tịch Hội Kiến trúc sư Việt Nam, Chủ tịch Hiệp hội UNESCO Việt Nam, cũng khẳng định : Kiến trúc phải giấu mình trong lòng cảnh quan thiên nhiên và khảo cổ học phải làm cơ sở cho việc tôn tạo, tổ chức cảnh quan cũng như tạo dáng kiến trúc "thông tin từ lịch sử còn đang ẩn giấu trong lòng đất là chỗ dựa duy nhất và tin cậy cho chúng ta trong công việc phức tạp này".

Với sự trân trọng lịch sử và thái độ thận trọng khoa học, không nóng vội trong công việc trùng tu, phục dựng, hy vọng quần thể di tích danh thắng Yên Tử sẽ ngày một đẹp hơn mà vẫn giữ được những điểm đặc thù cùng các giá trị tạo nên vị thế đặc biệt, nét riêng độc đáo của Yên Tử và chỉ riêng Yên Tử mà thôi.

Nguyễn Cường (theo báo Nhân dân số ra ngày 30-06-2001)